

**Rekstrarafkoma
Arnarflugs og Flugleiða
1978 - 1988**

Flugmálastjórn

Janúar 1990

Unnið af: Sveini V. Guðmundssyni MBA, MS

Efnisyfirlit

	Bls.
I. Skrá yfir töflur.....	3
II. Skrá yfir myndir.....	4
III. Inngangur.....	5
1. Hvað hefur áhrif á rekstrarafkomuna?.....	6
1.1 Stjórnunin.....	6
1.2 Markaðssetningin.....	6
1.3 Ytri aðstæður.....	7
2. Fylgja íslensku flugfélögin afkomuþróun erlendra flugfélaga?.....	8
2.1 Samanburður á rekstrarafkomu flugfélaga.	8
2.2 Samanburður á skiptingu rekstrargjalda..	12
3. Afkoma Arnarflugs hf. 1978 - 1988.....	14
4. Afkoma Flugleiða hf. 1978 - 1988.....	16
4.1 Hve mikið hækkuðu fargjöld í innan- landsflugi?.....	18
4.2 Farþegafjöldi í flugi yfir N-Atlantshaf árin 1979 til 1983.....	18
5. Tekjur á hvern farþega.....	21
5.1 Tekjur Flugleiða á hvern farþega.....	22
5.2 Tekjur Arnarflugs á farþega fara lækkandi.....	23
5.3 Farþegafjöldi flugfélagana.....	23
5.4 Tekjur Flugleiða á tonn kílómetra.....	26
6. Mat á áhrifum efnahagsumhverfis á stöðu flugfélagana.....	29
7. Niðurstöður.....	31
7.1 Stjórnunin.....	31
7.2 Markaðssetningin.....	31
7.3 Ytri aðstæður.....	32

Skrá yfir töflur

	Bls.
Tafla 1. Rekstrarafkoma.....	9
Tafla 2. Samanburður skiptingu rekstrargjalda..	12
Tafla 3. Afkoma Arnarflugs 1978 - 1988.....	14
Tafla 4. Afkoma Flugleiða 1978 - 1988.....	16
Tafla 5. Hve mikið hækkuðu fargjöld í innanlands- flugi?.....	18
Tafla 6. Farþegafjöldi í flugi yfir N-Atlantshaf árin 1979 til 1983.....	18
Tafla 7. Meðaltekjur á hvern farþega og sætanýting í áætlun.....	21
Tafla 8. Heildarfarþegafjöldi Flugleiða eftir markaðssvæðum Flugleiða 1978 - 1988...	23
Tafla 9. Heildarfarþegafjöldi Arnarflugs 1978 - 1988.....	25
Tafla 10. Flutningstekjur, framboðnir tonn kílómetrar og flutningstekjur á framboðinn tonn km, hjá Flugleiðum hf.	26
Tafla 11. Vísitala samkeppnisstöðu og vísitölur hagnaðar sem hlutfall af rekstrartekjum Flugleiða og Arnarflugs.....	29

Skrá yfir skýringamyndir

	bls
Mynd 1. Vísitölur hagnaðar af rekstrartekjum Flugleiða, Arnarflugs og alþjóðaflugfélaga (ICAO).....	9
Mynd 2. Skipting rekstrargjalda.....	12
Mynd 3. Rekstrarstærðir Arnarflugs 1978 - 1988	14
Mynd 4. Rekstrarstærðir Flugleiða 1978 - 1988.	16
Mynd 5. Tekjur íslensku flugfélagana á hvern farþega.....	22
Mynd 6. Farþegafjöldi Flugleiða og rekstrarhagnaður.....	24
Mynd 7. Farþegafjöldi Arnarflugs og Flugleiða.	26
Mynd 8. Rekstrarhagnaður Flugleiða og tekjur á framboðinn tonn kílómetra.....	27
Mynd 9. Farþegafjöldi Flugleiða og tekjur á framboðinn tonn kílómetra.....	28
Mynd 10. Samanburður á vísitölu samkeppnisstöðu og vísitölum hagnaðar sem hlutfalls af rekstrartekjum Flugleiða og Arnarflugs	30

Inngangur

Í skýrslunni er leitast við að skoða rekstrarafkomu en ekki nettó afkomu íslensku flugfélaganna. Þannig kemur betur í ljós hvort sjálfur flugreksturinn og rekstur tengdur honum er ábatasamur eða ekki. Ekki er tekið tillit til einstakra atburða í rekstrinum s.s. sölu eigna.

Athugað var hvort rekja mætti breytingar á rekstrarafkomu til þróunar í efnahagsmálum, breyttra aðstæðna erlendis, eða til stjórnunar flugfélaganna.

Stuðst var við ársskýrslur flugfélaganna að mestu leiti í athuguninni.

1. Hvað hefur áhrif á rekstrarafkomuna?

Við rannsókn á afkomu flugfélaganna er nauðsynlegt að skipta áhrifavöldum í þrjá megin þætti: Stjórnunarþátt, markaðsþátt og ytri aðstæður.

1.1 Stjórnunin

Með stjórnunarþætti er átt við hvernig æðstu stjórn fyrirtækisins ferst úr hendi að halda jafnvægi milli tekna og kostnaðar. Eitt meginhlutverk yfirstjórnar er stefnumótun fyrirtækisins. Sú stefnumótun hefur áhrif á afkomuna eins og fram kemur síðar.

1.2 Markaðssetningin

Markaðsþátturinn hefur áhrif á tekjumyndun flugfélaganna. Spurningin er ávallt sú hvernig flugfélagi tekst að höfða til mismunandi þarfa neytenda.

Mælikvarði á árangur markaðsstjórnunar er tvíþættur:

1. Sætanýting/hleðslunýting
2. Þróun tekna á hvern farþega/tonn km (Yield)

Það er hægt að halda uppi góðri sætanýtingu með mjög lágum fargjöldum. Því fæst góð mynd af nýtingarhlutfalli þegar tekjur á flutta einingu eru skoðaðar. Flugfélög í Evrópu keppast nú við að laða til sín herra borgandi viðskiptavini með boðum um aukna þjónustu og sveigjanleika í ferðatilhögun. Flestar rannsóknir á sviði tekjustjórnunar (yield/revenue management) sýna að flugfélög sem bjóða fleiri en eitt farrými í vélum sínum sýna meiri hagnað í samkeppnisumhverfi.

1.3

Ytri aðstæður

Ytri aðstæður eru efnahagsumhverfið og stjórnvöld. Eðlilegt er að gera ráð fyrir því að í kjölfar rýrnandi kaupmáttar minnki eftirspurn. Ef ekki er brugðist við minnkandi eftirspurn leiðir það til offramboðs á sætum og þar af leiðandi lægri sætanýtingar. Afleiðingin er því sem næst óbreyttur rekstrarkostnaður en lægri tekjur á hvern framboðinn tonn kílómetra.

Grundvallarbreytingar á flugmálastefnu geta haft afgerandi áhrif á rekstrarafkomu flugfélaga. Oft er talað um tvær meginstefnur í flugmálum, neytendastefnu og verndarstefnu. Íslendingar hafa fylgt verndarstefnu um langt árabíll. Slík stefna byggist á veitingu einkaleyfa á flugleiðum milli Íslands og annarra landa.

Efnahagslíf áráanna 1978 til 1988 var sveiflukennt. Gengislækkun krónu að meðaltali á tímabilinu 1977 til 1983 var 32.2 prósent en á tímabilinu og 1983 - 1988 13.2 prósent. 1) Meðalhækkun erlendra gjaldmiðla fyrir sömu tímabil var 47.5 og 15.2 prósent.

Miklar sveiflur í sjávarútvegi skapa sveiflur í eftirspurn eftir vöru og þjónustu. Góð aflaár skapa aðstöðu til launahækkana sem síðan valda hækkun almenns verðlags og rekstrarkostnaðar. Þessi þróun veldur ójafnvægi á milli rekstrarkostnaðar flugfélaganna og leyfilegra hækkana fargjalda.

Hátt raungengi krónunnar veikir samkeppnisstöðu flugfélaganna í ljósi þess að mesti kostnaður við reksturinn á sér stað hér á landi, en samkeppnin er að miklu leiti við erlend flugfélög.

1) Meðalgengi erlendra gjaldmiðla. Heimild: Fjármálatíðindi Maí-júlí 1989, bls. 125.

Hækkun raungengis felur í sér, að innlendur rekstrarkostnaður hækkar meira en erlendur, mældur í sömu mynt. Gerður er samanburður á afkomu flugfélaganna og vísitölu samkeppnisstöðu í 6. kafla hér á eftir.

Lög og reglugerðir um efnahagsþátt flugreksturs taka oft lítið mið af þörfum neytenda, en það gerir flugfélögum erfitt fyrir að aðlagast breyttum aðstæðum í samkeppnisumhverfi.

Ljóst er af reynslu bandaríkjamanna að stjórnunarstíll forráðamanna flugfélaga breytist mikið þegar horfið er frá verndarstefnu til neytendastefnu. Í vernduðu umhverfi byggist stjórnunarstíllinn oft á tíðum ekki á því að ná hagkvæmni í rekstri eða fullnægja þörfum neytenda, heldur að mynda hagsmunatengsl í stjórnkerfinu. Þetta er almennt viðurkennt af helstu flugmálasérfræðingum Bandaríkjanna. Eins og eftirfarandi fullyrðing ber með sér:

Lobbying the CAB became more important than what the customer may have wanted. 2)

Minni afskipti stjórnvalda af efnahagsþætti flugsins þýðir meiri ábyrgð stjórnenda, sem verða þar með að treysta á eigin mátt og megin við lausn vandamála.

2. Fylgja íslensku flugfélögin afkomuþróun erlendra flugfélaga?

2.1 Samanburður á rekstrarafkomu flugfélaga

Til að gera sér betur grein fyrir rekstrarafkomu íslensku flugfélaganna þá er gott að skoða eftirfarandi töflur.

2) Gialloredo, Louis. Strategic Airline Management.

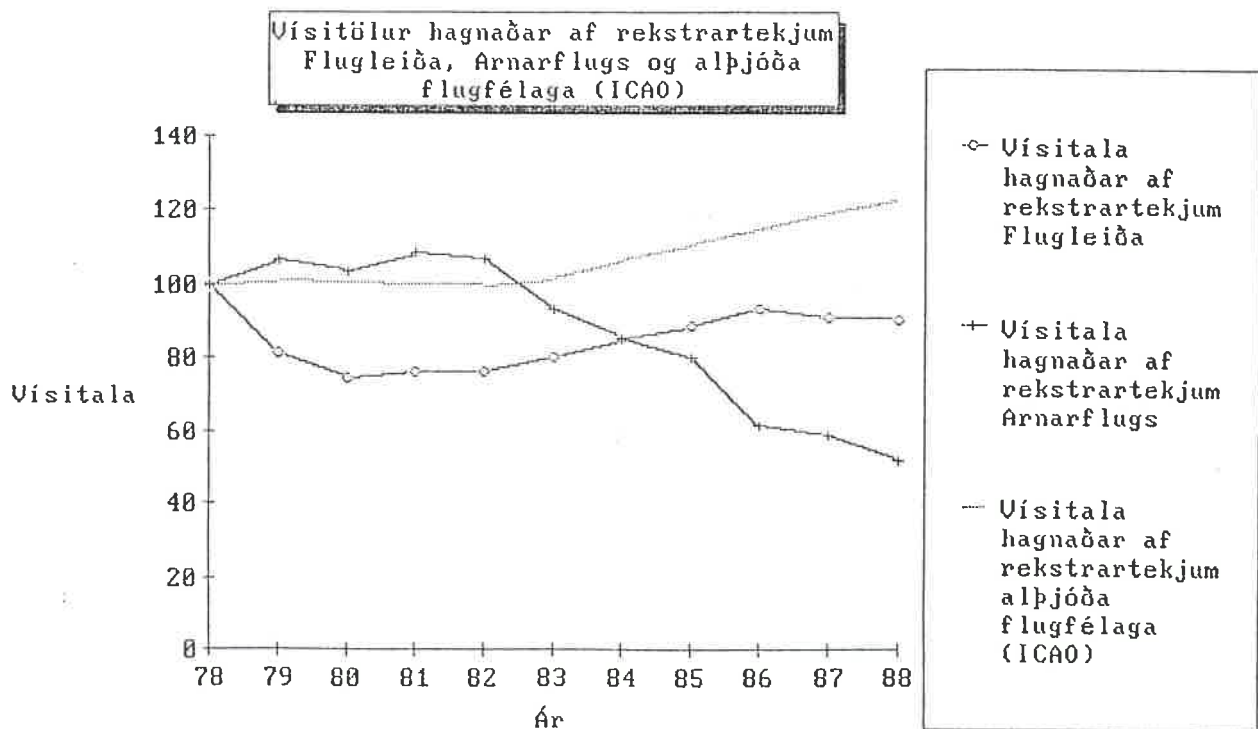

Tafla 1. Rekstrarrafkoma

Ar	Flugleiðir	% 1)	Arnarflug	% 1)	Heimurinn % 2)
1978	-7.061.550	-2.9	-699.874	-3.0	5.3
1979	-74.392.810	-19.0	1.235.420	6.6	1.0
1980	-40.549.330	-8.3	-922.310	-3.0	-0.7
1981	18.858.871	2.4	7.605.270	4.8	-0.7
1982	1.223.975	0.1	-5.144.747	-1.8	-0.2
1983	176.529.625	5.5	-55.349.450	-12.4	2.1
1984	251.801.772	6.0	-33.337.258	-8.4	4.9
1985	208.344.031	3.6	-71.995.900	-6.2	3.6
1986	349.764.172	5.4	-181.664.188	-23.2	3.6
1987	-194.081.304	-2.5	-25.861.190	-4.7	4.3
1988	-43.213.385	-0.5	-98.953.163	-11.3	3.3
			Flugleiðir (þús)	Arnarflug (þús)	
Rekstrarhagnaður 1978 - 1988			1.006.523	8.840	
Tap 1978 - 1988			359.298	473.972	
Mismunur			+ 647.225	- 465.132	

1) Rekstrarhagnaður/tap sem hlutfall af rekstrartekjum.
2) Heimild ICAO.

Mynd 1.

Tafla 1. Sýnir samanburð á rekstrarafkomu íslensku flugfélaganna og rekstrarafkomu flugfélaga um allan heim (meðaltal). Hagnaður og tap er sýndur sem hlutfall af rekstrartekjum. Meðaltal ICAO er grófur mælikvarði en gefur þó vísbendingar um þróun rekstrarafkomu.

Flugleiðir sýna svipaða þróun rekstrarafkomu og flugfélög í heiminum, ef árin 1978 - 1980 eru undanskilin (sjá mynd 1). Arnarflug sýnir hinsvegar mun meiri sveiflur í rekstrarafkomu.

Árin 1978 til 1982 einkennast af olíukreppu og efnahagskreppu. Efnahagsstjórnun flugmála var afnuminn í Bandaríkjunum og aukin áhersla var lögð á tvíhliða loftferðasamninga milli Bandaríkjanna og annarra landa. Í kjölfarið jókst samkeppnin í flugi yfir Atlantshafið. Flugleiðir sem höfðu einbeitt sér að lágfargjaldamarkaðnum stóðu frammi fyrir gjörbreyttum aðstæðum. Breiðpotur með lægri kostnað á hvert sæti urðu ráðandi og flugfélögin kepptust við að lækka fargjöldin. Laker flugfélagið átti stóran þátt í þeirri þróun. Flugleiðir sýna rekstrartap á árunum 1978 til 1980. Meðaltal ICAO flugfélaga sýnir rekstrartap árin 1980 til 1982 (sjá töflu 1.).

Flugleiðir rétta úr kútnum árið 1981. 2.4 prósent hagnaður verður af rekstrartekjum Flugleiða það ár. Aðgerðir Flugleiða til að rétta félagið við báru því árangur. Þessar aðgerðir árið 1981 fólust meðal annars í því að minnka sætaframboð á N-Atlantshafsleiðinni og fækka starfsfólki.

Árið 1982 hefur Arnarflug áætlunarflug milli landa og leggur strax mikla áherslu á þann rekstur. Arnarflug hafði eingöngu sinnt leiguflugi fram að þeim tíma.

Áætlunarflug kallar á annarskonar þekkingu og starfsaðferðir en leiguflug. Áætlunarflugið olli því auknum tilkostnaði vegna breyttra aðferða við bókhald og markaðsmál. Á sama tíma og þessi mikla breyting á sér stað hjá félaginu eru gerðir viðamiklir samningar um píligrímaflug sem urðu félaginu þungir í skauti.

Frá árinu 1982 hefur verið stöðugt rekstrartap hjá Arnarflugi. Einmitt það ár hóf félagið áætlunarflug milli Íslands og annarra landa. Ekki er þó ástæða til að ætla að hér sé um beint orsakasamband að ræða, heldur samspil fleiri áhrifapátta. Rekja verður sveiflurnar að miklu leiti til innri aðstæðna hjá félaginu. Ytri aðstæður eins og efnahagsumhverfið og afstaða stjórnvalda hafa þó einnig haft áhrif þar á. Einstakir samningar um leiguflug og ýmiskonar áföll í beinum flugrekstri réðu þar miklu, ásamt stefnu félagsins á hverjum tíma.

Athyglisvert er hversu ör framkvæmdastjóraskipti hafa verið hjá Arnarflugi. Fjórir framkvæmdastjórar hafa starfað hjá félaginu frá stofnun þess þ.e. frá árinu 1976. Jafnhliða áttu sér stað örar breytingar á skipan í aðrar stöður og í hluthafahóp félagsins. Þessar tíðu breytingar hafa án efa haft áhrif á rekstrarafkomu félagsins.

2.2 Samanburður á skiptingu rekstrargjalda

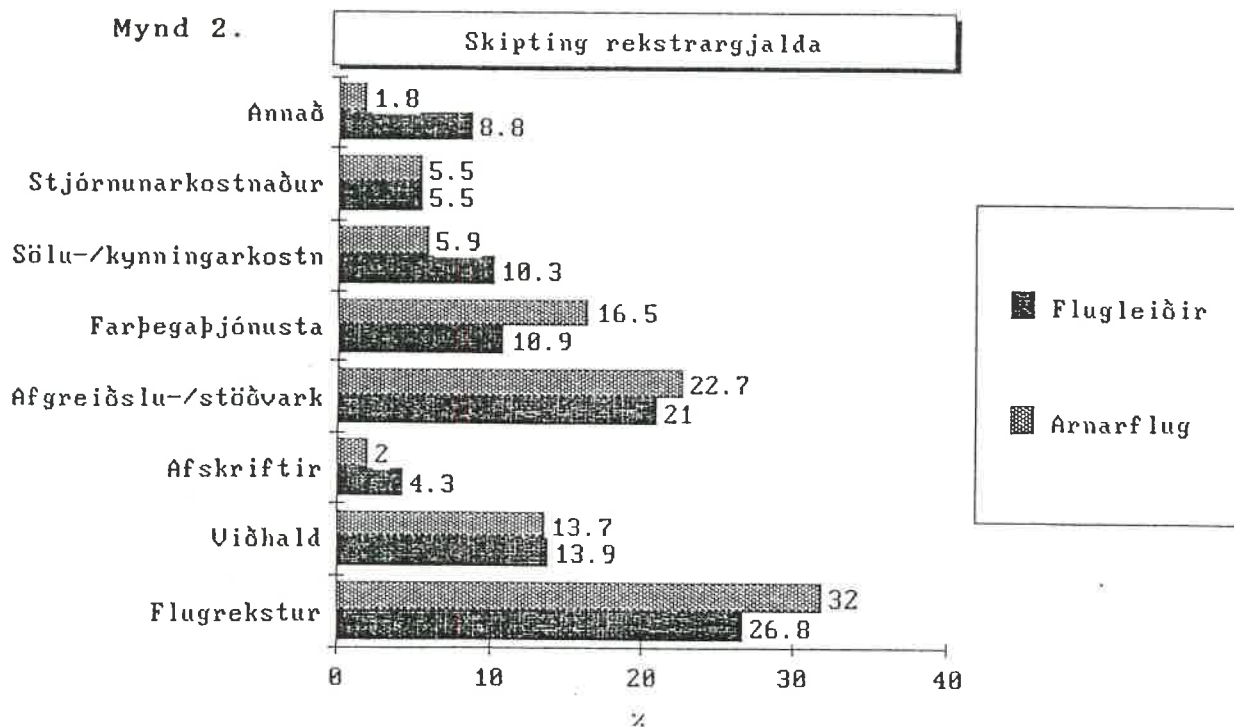
Tafla 2. Samanburður á rekstrargjöldum íslensku flugfélaganna og nokkurra Evrópskra flugfélaga (meðaltal).

	Flugleiðir	Mis- munur	Arnarfflug	Evrópsk flugfélög
Beinn flugrekstur	26.8	-5.2	32.0	24.0
Viðhald	13.9	0.2	13.7	11.3
Afskriftir	4.3	2.3	2.0	7.0
Afgreiðslu og stöðvarkostn.	21.0	-1.7	22.7	21.6
Farþega þjón.	10.9	-5.6	16.5	10.9
Kynninga-, sölu- og auglýsingak.	10.3	4,4	5.9	16.1
Skrifstofu-og stjórnunarkostn.	5.5	0,0	5.5	5.3
Annað	8.8	7.0	1.8	2.6

Heimild: Ársskýrslur flugfélaganna 1988 og Airline Business, júlí 1988. Bls. 31.

Evrópsk flugfélög: British Airways, Air France, Swissair, SAS, KLM, Alitalia, UTA, BCAL, Air Europe. Tölur frá árinu 1986.

Mynd 2.

Ef tekin er fyrir beinn flugrekstur sést að Arnarflug er með óvenju hátt kostnaðarhlutfall eða 32%. Viðhaldskostnaður er 13.9 prósent hjá Flugleiðum og 13.7 prósent hjá Arnarflugi en aðeins 11.3 prósent hjá evrópsku flugfélögunum. Þetta má eflaust rekja til aldurs flugflotans á þessum tíma. Afskriftir beggja flugfélaganna er nokkru lægri en hjá evrópsku flugfélögunum, sem helgast af aldri flugvélaflota Flugleiða og leigufyrirkomulagi véla Arnarflugs (á þessum tíma). Afskriftir munu hækka verulega hjá Flugleiðum á næstu árum vegna endurnýjunar flugflotans.

Afgreiðslu- og stöðvarkostnaður er nokkru hærri hjá Arnarflugi eða 22.7% á móti 21% hjá Flugleiðum. Farþegaþjónusta er mun herra hlutfall af rekstrargjöldum Arnarflugs eða 16.5% á móti 10.9% hjá Flugleiðum. Þetta gæti helgast af stofnkostnaði við uppsetningu séríþróttis (Gullíþróttis) hjá Arnarflugi á þessu tímabili. Sölu- og kynningarkostnaður er mun minna hlutfall hjá Arnarflugi eða 5.9% á móti 10.3% hjá Flugleiðum. Arnarflug notar auglýsingastofur lítið og leggur megin áherslu á ferðaskrifstofur sem dreifiaðila. Flugleiðir notar aftur á móti mikið auglýsingastofur.

Athyglisvert er að bæði íslensku flugfélögin eru með svipað hlutfall skrifstofu- og stjórnunarkostnaðar. Undir "annað" fellur ýmis kostnaður sem tengist t.d. veitingarekstri á flugvöllum, kostnaður vegna bílaleigu, aðstöðugjöld ofl. Þessi liður er 8.8% af gjöldum Flugleiða en aðeins 1.8% hjá Arnarflugi. Þessi munur helgast af því að Arnarflug er með minni hliðarrekstur en Flugleiðir.

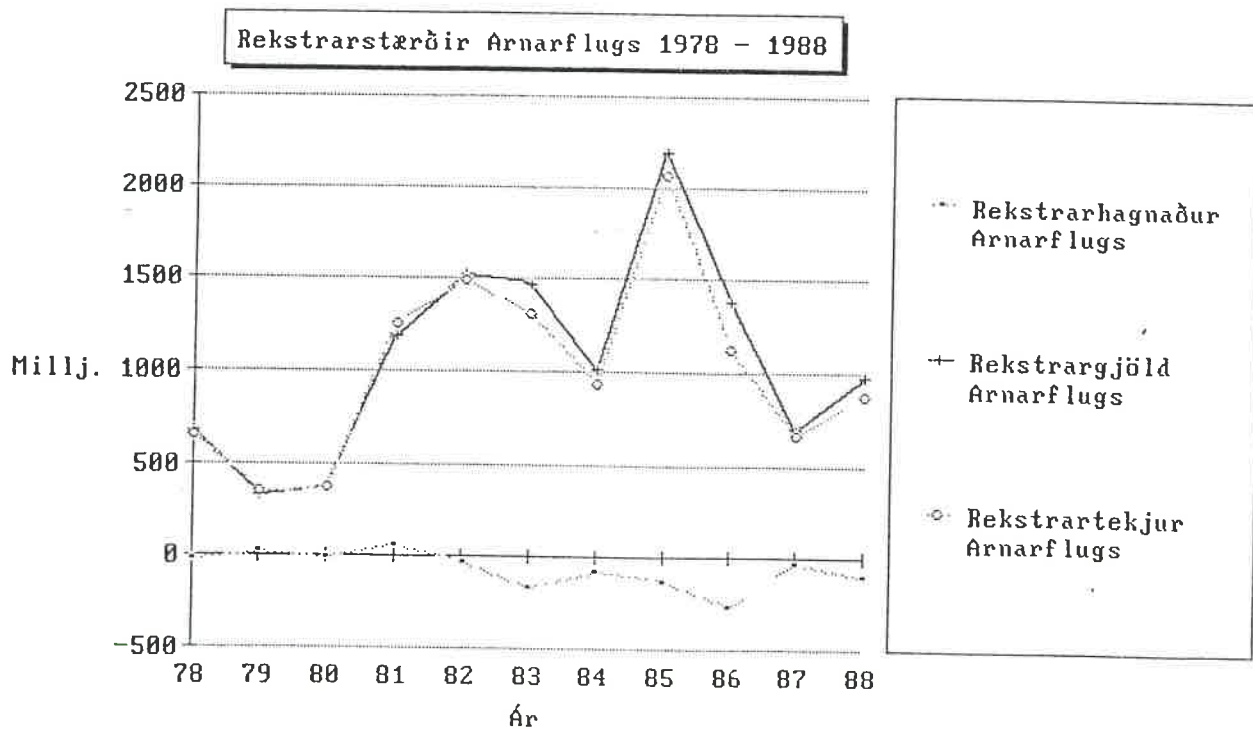
3. Afkoma Arnarflugs 1978 - 1988

Tafla 3. Rekstrarstærðir Arnarflugs á verðlagi ársins 1988.

Ár	Rekstrartekjur (þús)	Rekstrargjöld (þús)	Rekstrar- hagnaður (tap) (þús)
78	650.950	670.312	(19.334)
79	355.466	332.075	23.391
80	369.716	380.884	(11.156)
81	1.254.717	1.194.097	60.612
82	1.492.910	1.519.663	(26.754)
83	1.307.333	1.470.059	(162.726)
84	931.142	1.009.153	(78.009)
85	2.066.617	2.194.770	(128.153)
86	1.117.900	1.377.679	(259.780)
87	663.894	695.187	(31.292)
88	874.843	973.796	(98.953)
Hagnaður			84.003
Tap			816.157
Mismunur			- 732.154

Allar tölur á verðlagi ársins 1988.

Mynd 3.

Skýringar forráðamanna Arnarflugs samkvæmt ársskýrslum
eru í stuttu máli eftirfarandi:

Rekstrarhagnað árin 1979 og 1981 má rekja til hagstæðra samninga um leiguverkefni.

Árið 1982 var ein af vélum félagsins dæmd ónýt vegna tæringar sem leiddi til þess að leigja þurfti vél til að anna flutningum, sem var kostnaðarsamt fyrir félagið.

Árið 1984 varð verulegt tap á leiguverkefni í Nígeríu vegna óróa í landinu sem leiddi til þess að hætt var við verkefnið af hálfu Arnarflugs. Annar samningsaðili stóð ekki í skilum og var því samningi rift. Afleiðing þessa varð verkefnaleysi um nokkurn tíma.

Næstu ár heldur tap á leiguverkefnum áfram. Árið 1987, verður stefnubreyting hjá Arnarflugi sem fólst í því að hætta leiguverkefnum erlendis. Leiguflug fyrir íslenskar ferðaskrifstofur og ferðaskrifstofur í Sviss og Þýskalandi til og frá landinu hélt þó áfram.

Árið 1987 er rekstrarafkoman mun betri en árið á undan og forráðamenn félagsins rekja það til hlutafjárauðningar og aðstoðar stjórnvalda. Rekstrartap varð þó áfram sem rakið var til þess að hjöðnun verðbólgu varð ekki sem skildi, óhagstæðir samningar, að mati forráðamanna, voru gerðir við flugáhafnir og skuldir fyrri ára íþyngdu rekstrinum. Nettó hagnaður varð þó á rekstrinum árið 1987 sem rakin var til hagstæðrar gengispróunar. 3)

3) Bandaríkjadollar féll í verði og evrópugjaldmiðlar styrktust.

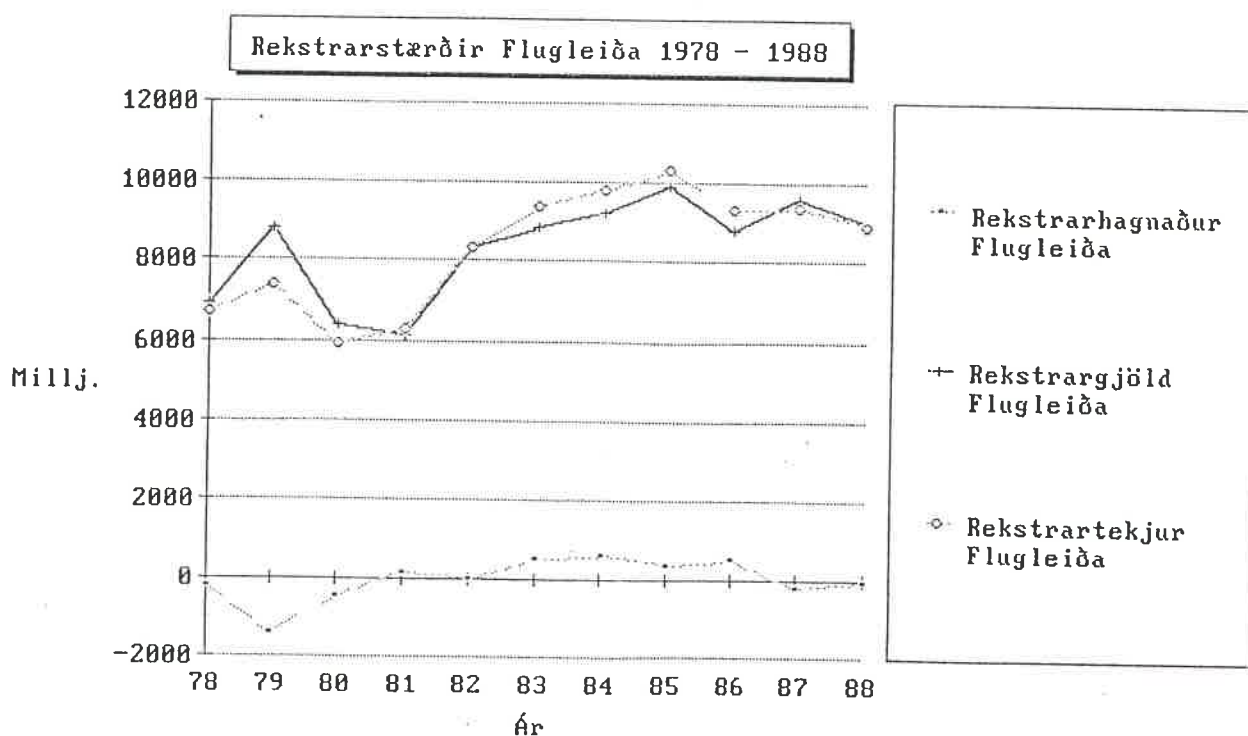
4. Afkoma Flugleiða hf 1978-1988.

Tafla 4. Rekstrarstærðir Flugleiða á verðlagi ársins 1988.

Ár	Rekstrartekjur (þús)	Rekstrargjöld (þús)	Rekstrar- hagnaður (þús)
78	6.738.170	6.933.505	(195.335)
79	7.420.143	8.829.146	(1.408.985)
80	5.916.452	6.407.107	(490.643)
81	6.293.240	6.142.933	150.306
82	8.332.360	8.325.996	6.365
83	9.364.291	8.845.293	518.998
84	9.820.664	9.231.447	589.217
85	10.293.429	9.922.576	370.852
86	9.304.278	8.804.115	500.163
87	9.357.086	9.591.924	(234.838)
88	8.933.661	8.976.875	(43.213)
Hagnaður			2.135.901
Tap			2.373.014
Mismunur			- 237.113

Allar tölur á verðlagi ársins 1988.

Mynd 4.

Skýringar forráðamanna Flugleiða samkvæmt ársskýrslum eru í stuttu máli eftirfarandi:

Árabilið frá 1978 til 1982 einkenndist af vaxtahækkunum og neikvæðum áhrifum olíukreppunnar á efnahagslíf.

Árin 1981 og 1982 sýnir félagið rekstrarhagnað en nettó tap. Tapið er rakið til óhagstæðrar gengisþróunar og rekstrartaps innanlandsflugs sem svo aftur er rakið til tregðu yfirvalda til að heimila hækkanir. Á móti kemur, að nokkru leiti, stuðningur ríkisstjórnar Íslands og Lúxemborgar við Flugleiðir í formi niðurfellingar lendingargjalda og annarra skatta.

Í ársskýrslu ársins 1983 er þess getið að eldsneytisverð fari lakkandi. Sú þróun átti sér stað alveg fram til ársins 1986, en það ár lækkaði eldsneyti um 42 prósent.

Rekstrarhagnaður verður hjá Flugleiðum árin frá 1981 til 1986. Hagnaðurinn er rakinn til betri stöðu innanlandsflugs, hækkun fargjalda á N-Atlantshafsleiðinni, mikils hagvaxtar í Bandaríkjunum, betra efnahagsástands í Evrópu og lægri vaxta.

Í skýrslu ársins 1986 er bent á óhagstæða gengisþróun dollars og kostnaðarhækkanir. Árið 1987 er sett fastgengisstefna og sama ár hækkar eldsneytisverð.

Árið 1988 er tekjutap vegna verkfalla nefnt sem ein skýring tapreksturs.

4.1 Hve mikið hækkuðu flugfargjöld í innanlandsflugi?

Tafla 5. Hækkun fargjalda í innanlandsflugi árin 1978 - 1988.

Ár	Innanlandsflug		Framfærsluvísit.		Mismunur
	Vísitala	Breyting	Vísitala	Breyting	
1978	100		100		
1979	161	61%	155	55%	5
1980	253	57	233	50	20
1981	405	60	345	48	60
1982	765	89	552	60	213
1983	1400	83	1027	86	373
1984	1638	17	1222	19	416
1985	2064	26	1663	36	401
1986	2353	14	1895	14	458
1987	3129	33	2331	23	798
1988	3598	15	2867	23	731

Heimild: Verðlagsstofnun.

Þegar miðað er við vísitölur framfærslukostnaðar og flugfargjalda í innanlandsflugi sést að flugfargjöld í innanlandsflugi hafa hækkað meira en framfærslukostnaður.

4.2 Farþegafjöldi í flugi yfir N-Atlantshaf árin 1979 til 1983.

Tafla 6. Flugumferð yfir N-Atlantshaf 1979 - 1983.

	1979	1980	1981	1982	1983
Fjöldi flugfélaga	43	46	47	45	51
Fjöldi flugf. (þús)	103	98	99	96	101
Fjöldi farþ. (milj)	18.6	18.6	19.0	18.5	19.7
Fjöldi farþega á flugferð	180	190	192	193	195
Sætánýting (%)	67.4	66.8	69.3	67.4	69.8

Heimild: Air Transport World, október 1984, bls. 61.

Ofangreind tafla sýnir þróun á N-Atlantshafsleiðinni á því tímabili sem erfiðleikar Flugleiða hf. voru hvað mestir á þeirri leið. Fæst flugfélög voru á leiðinni árið 1979 43 talsins, en árið 1983 voru þau flest eða 51. Fæst flug yfir N-Atlantshafið eiga sér stað árið 1982, 96 þúsund talsins, en flest árið 1979 103 þúsund. 18.5 milljónir farþega eru fluttir á leiðinni árið 1982 þegar minnst var, en 19.7 milljónir þegar mest var árið 1983. Árið 1980 er sætanýting lágst 66.8 prósent en mest árið 1983 þegar nýtingin var 69.8 prósent.

Til samburðar má geta þess að árið 1979 fluttu Flugleiðir u.þ.b. 255 þús. farþega á N-Atlantshafsleiðinni en árið 1981 var farþegafjöldinn komin niður í 120 þúsund. Þessi ár frá 1979 til 1983 var afkoma flugfélaga á N-Atlantshafsleiðinni, samkvæmt upplýsingum ICAO, slæm yfir heildina. Það má því draga þá ályktun að flugfélögin hafi, þrátt fyrir verulega hækkun á eldsneytisverði, boðið mjög lág fargjöld miðað við tilkostnað. Afleiðingin er óbreytt framboð og sætanýting. Flugleiðir hf. hafa auðsjáanlega ákveðið að draga úr sætaframboði í stað þess að hlaða upp tapi. Óbreytt framboð, á því verði sem var boðið á markaðnum, hefði leitt til áframhaldandi tapreksturs.

Um langt árabil voru Loftleiðir í þeirri einstöku aðstöðu að geta boðið lægri fargjöld en önnur flugfélög á N-Atlantshafsleiðinni. Þetta var mögulegt vegna þess að félagið stóð utan IATA og var svo lánsamt að fá samþykki viðkomandi stjórnvalda.

Árið 1970 leyfir IATA hinsvegar aðildarflugfélögum sínum verulega lækkun flugfargjalda vegna mikillar samkeppni frá leiguflugfélögum. Loftleiðir tapa að mestu sérstöðu sinni ekki bara varðandi verðlagningu heldur einnig varðandi lágan rekstrarkostnað. Á markaðinn koma breiðþotur 4) með lægri rekstrarkostnaðar á hvert sæti en áður hafði þekkt.

Að ná lægri rekstrarkostnaði er grundvallaratriði þegar eldsneytisverð er hátt. Flugleiðir hafa því að öllum líkindum mun minna svigrúm en samkeppnisaðilarnir til að aðlaga sig að breyttum aðstæðum. DC-8 þoturnar voru ekki fyllilega samkeppnisfærar við breiðþotur samkeppnisaðilanna. Sparnaður erlendra ferðamanna af því að fljúga með Flugleiðum á milli Evrópu og Bandaríkjanna var ekki nægilega mikill til að réttlæta lengri flugtíma og minni þægindi.

Flugfélag sem býður lágsta mögulega verð miðað við kostnað, verður að minnka sætaframboð eða nota stærri og hagkvæmari flugvélar og dreifa þannig rekstrarkostnaði á fleiri sæti. Flugleiðir festu kaup á DC-10 breiðþotu sem tekin var í notkun 4. janúar 1979. Vegna slyss í Bandaríkjunum þar sem hreyfill losnaði frá væng DC-10 þotu voru allar slíkar þotur kyrrsettar í nokkrar vikur meðan rannsókn fór fram. Þetta olli miklu óhagræði fyrir félagið. Stuttu seinna var vélin seld frá félaginu.

Á tímabilinu eykst áhersla á hærri fargjöld hjá flestum evrópskum flugfélögum. Flugfélögin ná betur að stjórna tekjum sínum með því að bjóða sérfarrými sem höfða til mismunandi markhópa.

4) Fyrsta flug Boeing 747 var árið 1969, DC-10 árið 1970, L-1011 árið 1970 og Airbus A300 árið 1972.

Því herra hlutfall sætanýtingar sem skrifast á sérfarrými (F,C fargjöld) því meira svigrúm skapast til fargjaldatilboða. Þetta helgast af því að jafnstöðupunktur 5) næst miðað við lægra nýtingarhlutfall.

5. Tekjur á hvern farþega

Tafla 7. Meðaltekjur á hvern farþega og sætanýting í áætlun.

Ár	Flugleiðir		Arnarflug		Meðal- tekjur Flugleiða í saman- burði við Arnarflug
	Meðal- tekjur á farþega í áætlunarfl.í	(%) Sæta- nýting áætlun	Meðal- tekjur á farþega í áætlunarfl.í	(%) Sæta- nýting áætl.	
1978	8.579	70.2	-	-	-
1979	8.272	69.4	-	-	-
1980	8.268	68.0	-	-	-
1981	8.563	68.0	-	-	-
1982	9.317	67.2	14.490	42.0	- 5.173
1983	11.743	-	12.211	66.0	- 468
1984	11.475	-	10.424	76.0	+ 1.051
1985	11.356	69.9	11.547	77.0	- 191
1986	9.346	71.3	10.091	76.0	- 745
1987	8.661	69.8	8.871	65.2	- 210
1988	8.733	65.5	8.601	-	+ 132

Heimild: Ársskýrslur.

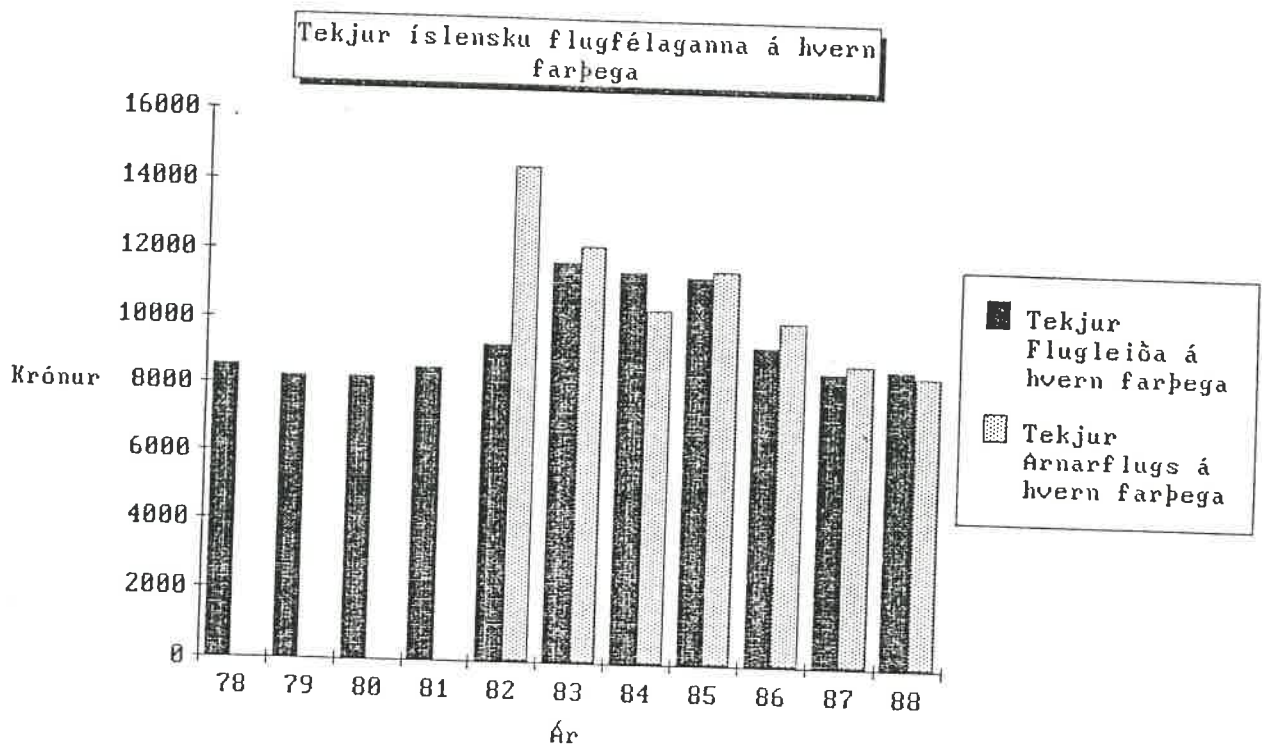
Tekjur á hvern farþega, á verðlagi ársins 1988.

Sætanýting Flugleiða er metin miðað við flutninga í innanlandsflugi og skiptingu svæða í millilandaflugi.

Ofangreindar tölur sýna meðaltekjur á hvern farþega sem fluttur er með áætlunarflugi. Ekki er tekið tillit til lengdar flugleiða.

5) Rætt er um "jafnstöðupunkt" þegar tekjur samsvara kostnaði.

Mynd 5.

5.1 Tekjur Flugleiða á hvern farþega.

Hjá Flugleiðum vekja tölur árana '83 - '85 strax athygli. Meðaltekjur á hvern farþega þessi ár voru rúmlega 11 þúsund krónur á ári. Félagið sýndi verulegan rekstrarhagnað þessi ár eða liðlega 1.5 milljarð á verðlagi ársins 1988. Tekjur á hvern farþega árin 1987 og 1988 lækka í u.þ.b. 8.600 og 8.700 krónur. En þau ár sýnir félagið rekstrartap. Það vekur athygli að flutningar ná hámarki árið 1987 þegar fluttir voru 920 þúsund farþegar. Rekstrartap varð ca. 235 milljónir það ár á verðlagi ársins 1988. Þrátt fyrir mikla farþegaaukningu 1987 og 1988 varð ekki rekstrarhagnaður hjá félaginu þau ár. Í samanburði við Arnarflug sést að Flugleiðir eru aðeins tvisvar með hærri meðaltekjur á farþega þ.e. árin 1984 og 1988.

5.2 Tekjur Arnarflugs á farþega fara lakkandi

Tölurnar hjá Arnarflugi sýna að aukin farþegafjöldi hefur fengist með lægri fargjöldum og auknu sætaframboði. Í fyrsta lagi hafa meðaltekjur á hvern farþega farið lakkandi og í öðru lagi hefur sætanýting minnkað úr 76 prósentum árið 1986 niður í 65 prósent árið 1987. Þetta sýnir að framboð hefur verið aukið verulega. Arnarflug hefur því lagt megin áherslu á að auka markaðshlutdeild sína síðastliðin ár.

Á árinu 1988 er flutningsgeta Arnarflugs aukin um 100 prósent með því að leigja eina B-737 vél, til viðbótar þeirri sem fyrir var. Þessi ákvörðun olli verulegum kostnaðarauka í beinum flugrekstri. Félagið jók þá sértilboð sín í von um aukinn farþegafjölda.

5.3 Farþegafjöldi flugfélagana

Tafla 8. Heildarfarþegafjöldi Flugleiða eftir markaðssvæðum 1978 - 1988.

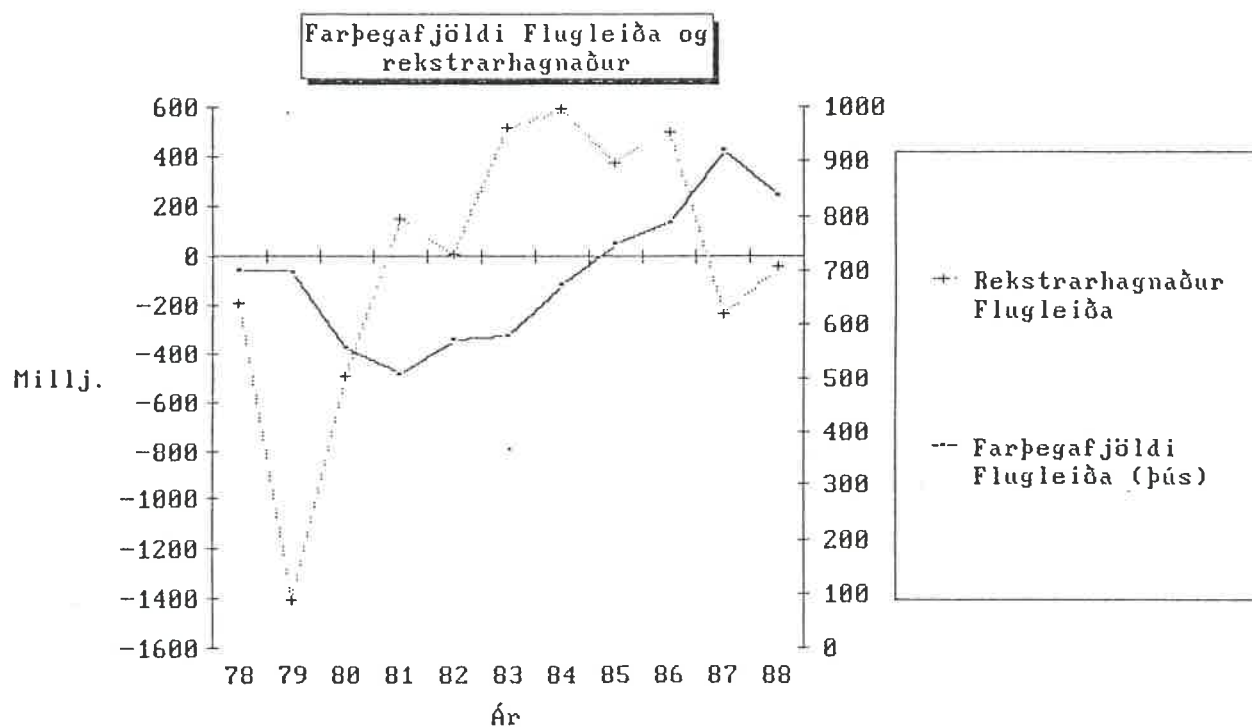
Ár	Leigufl.	N-Atl	Evrópa	Innanl.	Samtals
1978	29.593	274.989	151.130	243.485	699.197
1979	38.685	258.671	161.406	238.767	697.529
1980	29.244	150.369	152.262	221.861	553.736
1981	5.963	120.800	162.325	217.031	506.119
1982	23.717	159.677	165.197	221.296	569.887
1983	16.245	206.388	153.759	202.501	578.893
1984	12.408	248.349	194.486	217.112	672.355
1985	18.153	266.354	219.512	244.027	748.046
1986	20.605	253.569	256.856	257.801	788.831
1987	47.820	286.664	310.535	275.575	920.594
1988	45.587	239.631	295.256	257.939	838.413
Samt.:	288.020	2.465.461	2.222.724	2.597.395	7.573.600

Heimild: Hagdeild Flugleiða hf.

Eftirtektarvert er hve mikil aukning hefur orðið í evrópuflugi. Á tímabilinu var heildaraukningin u.þ.b. 95 prósent. Í leiguflugi var aukningin u.þ.b. 55 prósent. Á Norður-Atlantshafsleiðinni varð fækkun farþegafjölda u.þ.b. 13 prósent yfir allt tímabilið. Sveiflur í farþegafjölda urðu talsvert meiri á milli ára á Atlantshafsleiðinni.

Árið 1978 voru fluttir tæplega 275 þúsund farþegar en aðeins tæplega 120 þúsund farþegar árið 1981. Síðan fer farþegafjöldi upp í tæplega 287 þúsund árið 1987. Í innanlandsflugi varð aukning farþega 6 prósent yfir tímabilið. Flutningar í innanlandsflugi náðu hámarki 1987 þegar 275 þúsund farþegar voru fluttir. Heildaraukning farþega Flugleiða var 20 prósent á tímabilinu 1978 til 1988.

Mynd 6.

Þegar myndin er skoðuð sést að aukin farþegafjöldi virðist ekki vera grundvöllur aukins hagnaðar. Þetta sést ef til vill best á tímabilinu 1986 - 1988.

Tafla 9. Heildarfarþegafjöldi Arnarflugs
1978 - 1988

Ár	Leiguflug millilanda	Áætlunarflug millilanda	Innan- landsflug	Samtals
1978	14.300	-	-	14.300
1979	-	-	-	-
1980	24.000	-	29.000	53.000
1981	26.000	-	28.000	54.000
1982	22.500	9.000	29.000	60.500
1983	15.000	23.000	30.000	68.000
1984	13.000	27.000	29.000	69.000
1985	11.500	26.600	27.000	65.100
1986	17.000	32.500	18.000	67.500
1987	15.000	40.100	22.000	77.100
1988	19.200	55.800	24.000	99.000
Samt.:	177.500 6)	214.000	236.000	627.500

Heimild: Ársskýrslur Arnarflugs.

Tölur fyrir innanlandsflug innihalda leigu- og áætlunarflug.

Árið 1987 er stofnað hlútafélag um rekstur innan-

landsflugs. Eignarhluti Arnarflugs hf. er 99.2%.

Áætlunarflug milli landa hefst 4. júlí, 1982.

Pílagrímaflug er ekki meðtalið.

Aðeins er talið Leiguflug til og frá Íslandi.

Heildaraukningin í flutningum Arnarflugs er 87 prósent árin 1978 til 1988. Eru þá aðeins taldir flutningar sem tengjast Íslandi.

Ljóslega sést á tölunum að nokkuð miklar sveiflur hafa verið í leiguflugi á tímabilinu. Uppbygging áætlunarflugsins er athyglisverð í ljósi þess að áætlunarstaðirnir voru svo til óþekktir á Íslandi sem ferðamannastaðir áður en flugið hófst.

6) Inn í þessa tölu vantar farþegafjölda fyrir árið 1979.